

การศึกษาลวดลายรูปสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัย

The Study Animals pattern on the wares of Sukhothai

นิภา สังคนาคินทร์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี ถนนสุพรรณบุรี-ชัยนาท ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง
 จังหวัดสุพรรณบุรี 72000 โทรศัพท์ 035-535330, 035-536100-1

Nipa Sangkanakin

Suphanburi National Museum, Suphanburi Road, Amphoe Mueang,
 Suphanburi province Tel. 035-535330, 035-536100-1

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการศึกษาลวดลายรูปสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัย เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยแบบจีน ที่มีความหมายแสดงถึงความเป็นสิริมงคลในด้านต่างๆ เช่น มงคล 8 เป็นลวดลายที่นิยมในศิลปะจีน นอกจากนี้ยังพบลายประเภทอื่นๆ เช่น ลายแปดเซียน ลายสัตว์ต่างๆ และลายพรรณพฤกษา ได้แก่ ดอกโบตั๋น เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย ความงาม ดอกเบญจมาศ หมายถึง ความยั่งยืน ค้างคาว เป็นสัญลักษณ์แห่งความสุขและอายุยืนนาน เทาเที้ย เป็นสัตว์ในจินตนาการ หมายถึง ป้องกันวิญญูณชั่วร้าย ผีเสื้อ สัญลักษณ์แห่งความสุขในชีวิตคู่ จักจั่น สัญลักษณ์ของความเป็นอมตะ นกกระเรียน นกกระสา กวาง กระต่าย หมายถึงความมีอายุยืน เป็ดหรือนกเป็ดน้ำ และห่านเป่า เป็นสัญลักษณ์แห่งความสุขในชีวิตคู่ ม้า หมายถึงปัญญา ไว เสือดาว สัญลักษณ์แห่งความกล้า

หาญ สิงโต เป็นสัตว์ผู้พิทักษ์ คุ้มครอง และมังกร สัญลักษณ์แห่งความยุติธรรม สำหรับลวดลายรูปสัตว์บนเครื่องถ้วยสุโขทัยมักประกอบด้วยลวดลายพันธุ์ พฤษชาเสมอ ลายที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ คือ ลายปลา ซึ่งจัดเป็นลายสัตว์ ยอดนิยมที่สุดในเครื่องถ้วยสุโขทัย มีทั้งแบบปลาเหมือนจริงและปลาประดิษฐ์

คำสำคัญ : ลวดลายรูปสัตว์, เครื่องถ้วยสุโขทัย, มงคล 8 ประการ, ลวดลายปลา

Abstract

This article about the animal patterns on the wares of Sukhothai. It is a presentation of the patterns that appear on Chinese wares. The patterns represent different meaningful aspects of auspiciousness, such as an 8 auspicious pattern popular in the Chinese art. There are other types patterns, such as “Lai phanpreuksa”. Which includes Animals. Lai peonies is a symbol of wealth, and beauty; Chrysanthemum means sustainability; bat is a symbol of happiness and a long life; “Toa Teuy” is an imaginary animal means to prevent evil spirits; Butterfly is a symbol of happiness in life; Cicada represents a symbol of immortality; Flamingo, Heron, Deer, rabbit mean longevity. Ducks or Teal and “Tan pao” are symbols of happiness in life. The horse is a perspicacious; Leopard is a symbol of the courage; Lions are animals protect or Dragon is a symbol of Justice. Unique patterns on the Sukhothai wares usually

combines with “Lai phanpreuksa”. This is a fish which is the most popular animal in Sukhothai wares with both realistic and stylized fish.

Keyword : Animal pattern, The wares of Sukhothai, 8–Auspiciousness, Fish pattern

การศึกษาลวดลายรูปสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัยนั้น ในเบื้องต้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยกับจีน เนื่องจากลวดลายศิลปะจีนบนเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงของจีนนั้นได้ส่งแรงบันดาลใจให้กับช่างสุโขทัยในการสร้างสรรค์ขึ้นมา (ภาพที่ 1) เพื่อเชื่อมโยงสู่การศึกษาลวดลายรูปสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัย โดยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับจีนนั้นปรากฏจากหลักฐานตามบันทึกจดหมายเหตุจีนได้ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัย โดยเริ่มความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในสมัยราชวงศ์หยวน ราว พ.ศ.1823-1911 (ค.ศ.1280-1368) ซึ่งขามองโกลเป็นผู้ปกครองประเทศโดยมีพระเจ้าหงวนสีไจ้วฮ่องเต้ (กุบไลข่าน) เป็นปฐมกษัตริย์ (กรมศิลปากร, 2521: 2) จากจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์หยวนระบุว่ามีคณะทูตจีนอัญเชิญพระราชสาส์นจากกรุงปักกิ่งขอให้พระเจ้าแผ่นดินเข้าเฝ้า แต่ไม่ปรากฏว่ากษัตริย์ของสุโขทัยเสด็จไปหรือไม่ ในปีต่อมาจึงได้ส่งราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีน หลังจากนั้นสุโขทัยและจีนจึงมีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันตั้งแต่นั้นมา และส่งผลผลิตทั้งทางเศรษฐกิจการเมือง มีการติดต่อค้าขายกับจีน จนกระทั่งได้รับศิลปะการทำเครื่องเคลือบจากจีน หรือเรียกว่า เครื่องสังคโลก (ภาพที่ 2) ซึ่งมีการผลิตเป็นสินค้าออกจำหน่ายเป็นที่นิยมสืบต่อมา

ภาพที่ 1 ลวดลายเครื่องถ้วยจีน

ESC, Special grand public auction in Bangkok sale,
(2558). (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2557.

จาก http://sale24.eurseree.com/cgi-bin/info/agora.cgi?cart_id

ความสัมพันธ์ทางการค้าเครื่องถ้วยสุโขทัยกับเครื่องถ้วยจีน

สัมพันธ์ภาพระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับจีน นับตั้งแต่ราชวงศ์หยวน เป็นต้นมาเริ่มต้นจากเหตุผลทางการเมืองและการทูตมากกว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ก็ถือได้ว่าอาณาจักรสุโขทัยได้รับประโยชน์ทั้งสองด้านส่งผลให้อิทธิพลเครื่องถ้วยจีนปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยสุโขทัย ส่วนด้านการค้าในสมัยนั้นเชื่อว่าไม่ใหญ่โตมากนัก เป็นการค้าทั้งระดับกษัตริย์และเอกชน โดยมีพ่อค้าจีนเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน เนื่องจากคนจีนมีความชำนาญด้านการค้าขายมากกว่าการผลิต ส่วนใหญ่ยังคงเน้นการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและการค้าขายแลกเปลี่ยนในท้องถิ่นสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียง (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2525 : 54)

ภาพที่ 2 เครื่องสังคโลก เป็นเครื่องเคลือบที่มีการผสมผสานรูปแบบและเทคนิควิธีการผลิต ระหว่างเครื่องถ้วยจีนกับสุโขทัย

เครื่องถ้วยสุโขทัยในระยะนี้เป็นการผสมผสานรูปแบบและเทคนิควิธีการผลิตระหว่างเครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยสุโขทัย และบางครั้งไม่แสดงอิทธิพลของเครื่องถ้วยจีนมากนักยังคงมีความเป็นพื้นเมืองอยู่ในพระราชพงศาวดารเหนือระบุถึงพระราชกษัตริย์แห่งเมืองสขนาลัยเสด็จไปเมืองจีน พระเจ้ากรุงจีนได้พระราชทานพระราชธิดานามพสุจเทวี พร้อมทั้งให้แต่งตั้งสำเภาลำหนึ่งกับเครื่องราชบรรณาการแก่พระราชกษัตริย์ เมื่อกลับมาถึงเมืองสขนาลัยจึงนำชาวจีนที่มาด้วยทำถ้วยชามถ้วย (กรมศิลปากร, 2521 : 7) ซึ่งตรงกับคำกล่าวของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเมืองจีน เมือง

ปีมะแม จุลศักราช 655 หรือ พ.ศ. 1837 และได้นำชาวจีนกลับมาเมืองไทย ช่วงปีที่เสด็จไปเมืองจีนนั้นดูเหมือนว่าจะกล่าวตรงกับกองจดหมายเหตุแห่งชาติที่กล่าวไว้ในบทความสัมพันธ์ภาพระหว่างไทย-จีน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป. : 7) การผลิตเครื่องถ้วยได้รับการพัฒนาและมีชื่อเสียงกว้างขวางมากขึ้น เมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 20 หรือราวสมัยของพระมหารัชมหาราชที่ 1 ลีไท (พ.ศ. 1890-1911) ดังปรากฏในศิลาจารึก หลักที่ 2 วัดศรีชุม ที่กล่าวถึง ขามลายสอง ซึ่งน่าจะหมายถึงเครื่องถ้วยสุโขทัยประเภทเขียนลายสีดำใต้เคลือบประกอบกับในสมัยราชวงศ์หมิงของจีนได้เกิดความวุ่นวายขึ้นภายในประเทศจีน จึงไม่สนับสนุนให้มีการค้าทางทะเลเนื่องจากชนชั้นสูงในจีนอ้างเอาประเพณีดั้งเดิมว่าไม่ควรส่งเรือออกนอกเขตแดน จึงมีการสั่งห้ามติดต่อกับคนต่างชาติและห้ามนำเรือออกมาแถบเอเชียทำให้เกิดการขาดแคลนเครื่องถ้วยจีน ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เครื่องถ้วยไทยเข้าไปแพร่หลายในตลาดต่างประเทศ (กฤษดา พิณศรีและคณะ, 2535 : 7) เป็นการเพิ่มการผลิต เทคนิคการผลิต และเข้าครองตลาดการค้าแทนจีน

คติ ความหมาย และการศึกษาเปรียบเทียบลวดลายรูปสัตว์ที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัยกับเครื่องถ้วยจีน

กลุ่มเครื่องถ้วยของจีนที่มีความสัมพันธ์กับเครื่องถ้วยสุโขทัยควรมีอายุใกล้เคียงกัน ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงศึกษาในช่วงราชวงศ์หยวน ประมาณ พ.ศ. 1823-1911 เป็นต้นมา จนถึงสมัยราชวงศ์หมิง ประมาณ พ.ศ. 1911-2107 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. 1822-1841 ถึงรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิของกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2091-2111 ซึ่งยังคงพบการผลิตเครื่องถ้วยสุโขทัย รวมระยะเวลาการผลิตประมาณ 200-250 ปี (กฤษดา

พินศรีและคณะ, 2535 : 181-184) ส่วนแหล่งเตาเผาของเครื่องถ้วยจีนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยสุโขทัย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกทั้งภาคเหนือและภาคใต้ แถบมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong) มณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) มณฑลเหอเป่ย์ (Hebei) และมณฑลเจียงซู (Jiangsu) เป็นต้น แหล่งเตาเหล่านี้จะผลิตเครื่องถ้วยประเภทเคลือบเขียว เคลือบขาว เขียนลายสีดำใต้เคลือบ และเขียนลายสีครามใต้เคลือบ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าแหล่งเตาเผาที่น่าจะมีอิทธิพลต่อเครื่องถ้วยสุโขทัยมีหลายแห่งโดยแต่ละแห่งมีลักษณะที่คล้ายกันดังนี้

1. เครื่องถ้วยประเภทเขียนลายสีดำใต้เคลือบจากเตาจีจิว (Chizhu) มณฑลเจียงซี มีอายุในสมัยราชวงศ์หยวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 มีความสัมพันธ์ในด้านเทคนิคการเขียนลายคือการขูดลายบนตัวภาชนะที่มีน้ำเคลือบเพื่อให้สีดินติดกับสีน้ำเคลือบ

2. เครื่องถ้วยประเภทเคลือบสีเขียวจากเตาหลงฉวน (Longquan) มณฑลเจ้อเจียง มีอายุในสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 มีความสัมพันธ์ในด้านเทคนิคการทำลวดลาย คือการเซาะร่อง การขูดลายก้านขดบริเวณด้านในของภาชนะ

3. เครื่องถ้วยประเภทเขียนลายสีครามใต้เคลือบจากเตาจิงเต๋อเจี้ยน มณฑลเจียงซี มีอายุในสมัยราชวงศ์หยวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 และสมัยราชวงศ์หมิง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 มีความสัมพันธ์ในด้านรูปแบบ การตกแต่งลวดลาย เช่น ลายกลีบบัว และลายกิเลน

4. เครื่องถ้วยประเภทเขียนลายสีครามใต้เคลือบจากเตาในมณฑลฝูเจี้ยน หรือกวางตุ้ง ซึ่งยังไม่มีการศึกษาถึงที่ตั้งของแหล่งเตาชัดเจน มีอายุในสมัยราชวงศ์หมิง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 มีความสัมพันธ์ในด้านรูปแบบการตกแต่งลวดลาย เช่น ลายดอกบัว และลายหอยสังข์

5. เครื่องถ้วยประเภทเคลือบสองสีจากเตาจิงเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี มีอายุในสมัยราชวงศ์หมิงประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 มีความสัมพันธ์ในด้านเทคนิคในการทำลวดลาย

ลวดลายบนเครื่องถ้วยจีน

ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยจีนนั้นพบหลายอย่างด้วยกัน ที่สำคัญ เช่น ตัวอักษร (ส่วนมากอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม) เป็นเครื่องหมายตราประทับ ของกษัตริย์ เครื่องหมายรับรองคุณภาพ เครื่องหมายแหล่งเตาเผา ตัวอักษร มงคลสำหรับผู้รับ หรือชื่อช่างผู้ผลิต เป็นต้น บางครั้งเป็นสัญลักษณ์ของ ลัทธิเต๋า และ/หรือพระพุทธศาสนาอีกด้วย มักนิยมปรากฏในสมัยราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง บริเวณก้นภาชนะจะมีตัวอักษรทั้งหมด 6 ตัว ใช้เฉพาะเครื่อง ถ้วยที่ผลิตจากเตาหลวงเท่านั้น (ณัฐภัทร จันทวิช, 2537 : 89-91)

นอกจากตัวอักษรแล้วยังปรากฏเครื่องหมายมงคลต่าง ๆ เช่น มงคลแปด หรือสัญลักษณ์ดั้งเดิมแปดอย่างของจีนที่มาจากลัทธิเต๋า มีรายละเอียดดังนี้

1. ไช่มุกไฟ หรือ ไช่มุกมังกร มักคู่กับมังกร เป็นเครื่องหมายแห่งกลาง ที่ดี (ประดับด้วยริบบิ้น) เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจแห่งจักรวาล ความฉลาดมี ปัญญา เน้นความงามและความบริสุทธิ์ของหญิงสาว

2. เหยี่ยวภูเขาปณทอง เป็นเครื่องรางของขลังและเครื่องประดับ หมายถึงความมีทรัพย์สินมั่งคั่ง

3. รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด (ขนมเปียกปูน) เป็นรูปโปร่งมีริบบิ้น ผูกด้านหลัง บางครั้งมีอีกชิ้นติดอยู่ด้านบน ใช้เป็นเครื่องประดับศีรษะ เป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะ

4. คันฉ่อง เป็นเครื่องหมายความสุขแห่งการสมรสที่ไม่แตกแยก ไม่พลัดพราก ใช้ปราบปรามป้องกัน และขับไล่อำนาจร้าย (ภุตศปีศาจ) หมายถึงความลึกลับ

5. ระฆังหิน เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ใช้ในพิธีสวดของลัทธิขงจื้อ ซึ่งทำในฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง มีความหมายแสดงถึงความยินดี

6. หนังสือ ตัวอักษร ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงออกถึงจิตใจของชาวจีน มีความหมายถึงการมีอนาคตที่ดี โดยสัญลักษณ์เป็นหนังสือสองเล่มผูกกริบบิ้น

7. นอแรดคู่ บางครั้งแกะสลักกลดลายใช้ทำเป็นเครื่องประดับ หรือภาชนะใส่เครื่องดื่มสามารถใช้ป้องกันยาพิษได้ เป็นเครื่องหมายของความสุข

8. ใบไม้อาร์เทมิเซีย เป็นสิ่งที่มีความลึกลับในด้านไสยศาสตร์ ใช้ป้องกันภูตผีโดยนำไปแขวนไว้ที่หน้าประตู (ณัฐภัทร จันทวิช, 2542 : 64-68)

ในศิลปะจีนยังนิยมเครื่องหมายมงคลแปดประการของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลศ หรือหม้อน้ำมีฝาปิด มักนิยมใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือใส่อัฐิของพระภิกษุสงฆ์เป็นลายมงคลที่ปรากฏบนรอยพระพุทธบาท เป็นสัญลักษณ์หมายถึงกระเพาะอันศักดิ์สิทธิ์แห่งสวรรค์

2. หอยสังข์ เป็นหนึ่งในเครื่องหมายของเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เป็นสัญลักษณ์ในการเดินทางที่ราบรื่น ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อกันว่าเป็นสัญลักษณ์พระสุรเสียงของพระพุทธเจ้าในขณะแสดงธรรมเทศนา เป็นเครื่องหมายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธบาทด้วย นอกจากนี้แล้ว น่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเม็ดพระศกของพระพุทธเจ้าเป็นรูปก้อนหอย ซึ่งนำ

จะหมายถึงการมีอายุยืนยาวนาน เนื่องจากหอยเป็นสัตว์ที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับโลกและพบได้มากมาย รวมถึงลักษณะการวนจากซ้ายไปขวาจุดตั้ง พระอาทิตย์ (สุริยเทพ) เวียนสู่สวรรค์เป็นประจำ จึงเป็นเครื่องแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระอาทิตย์กับสวรรค์

3. ร่ม หรือฉัตร เป็นเครื่องแสดงถึงความเคารพ ความบริสุทธิ์ และเกียรติยศ หากทำด้วยผ้าไหมสีแดงและมีจารึกผู้ให้ด้วยตัวอักษรสีทอง หมายถึงความมีอำนาจและฐานะสูงส่ง นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องหมายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปอีกด้วย

4. เบญจา หรือผ้าคาดพาดานประรำ เป็นเครื่องหมายแทนเกียรติยศ มีลักษณะคล้ายฉัตร แต่เดิมพบหลักฐานว่าเป็นธงชนิดหนึ่ง

5. ดอกบัว เป็นดอกไม้ชั้นสูง ในพระพุทธรูปศาสนาถือเป็นดอกไม้อัปมงคล โดยเปรียบเทียบกับสติปัญญาของมนุษย์ เป็นเครื่องหมายของความบริสุทธิ์ และความอุดมสมบูรณ์ เป็นเครื่องหมายที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป ในลัทธิเต๋าก็นิยมมากเช่นกัน และยังเป็นสัญลักษณ์ของ เชียงชื่อฮ่อเซียนกง ซึ่งเป็นหนึ่งในแปดเซียนของจีน นอกจากนี้ ยังเป็นสัญลักษณ์ของฤดูร้อน และความอุดมสมบูรณ์ด้วยผลไม้ แสดงความอัปมงคล ด้วยการผูกธูปที่ดอกบัว ซึ่งหมายถึงรัศมีหรือรังสีอันอัปมงคล

6. ธรรมจักร เป็นวงล้อแห่งจักรวาลอันไม่อาจทำลายได้ เป็นผลจากการแสดงธรรมจักรกับปวงคนสูตรของพระพุทธเจ้า จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และปรากฏบนรอยพระพุทธรูป นอกจากนี้ยังหมายถึง เครื่องหมายแห่งอำนาจอันแผ่กว้างของกษัตริย์อีกด้วย

7. ปลาคู่ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง การมีชีวิต ความอุดม และความสุภาพในชีวิตคู่ ใช้เป็นเครื่องป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะ

นำความหมายนั้นมาให้ ปรากฏบนรอยพระพุทธรูปเพราะเป็นเครื่องหมายของความเป็นอิสระจากการถูกควบคุมด้วยสิ่งต่างๆ เช่นแสดงออกโดยการทำบุญ (ปล่อยปลา)

8. ปมวิเศษ อาจจะมาจกเครื่องหมายสวัสดิการ ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนนานเพราะมีความยาวไม่รู้จบ เป็นที่ตั้งของเบญจศีลและความทุกข์ 3 ประการ (แก่-เจ็บ-ตาย) (ณัฐภักดิ์ จันทวิช, 2542 : 92-109)

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังพบหลายประเภทอื่น ๆ เช่น แปดเซียน และพรรณพฤกษา ซึ่งพบมากมาย รวมถึงสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงลายดอกไม้ที่สำคัญ และลายรูปสัตว์

1. ดอกโบตั๋น เป็นสัญลักษณ์ของฤดูใบไม้ผลิ ความร่ำรวย ความงาม เป็นเจ้าแห่งดอกไม้ทั้งปวง

2. ดอกเบญจมาศ เป็นดอกไม้พื้นเมืองของเมืองสุโขทัย มณฑลเหอหนาน ในสมัยราชวงศ์ซ่ง เป็นดอกไม้ประจำชาติ เป็นดอกไม้แห่งเดือนเก้า (กันยายน) สัญลักษณ์แห่งฤดูใบไม้ร่วง ความยั่งยืน และความร่ำรวย

3. ค้างคาว เป็นสัญลักษณ์แห่งความสุข และความมีอายุยืนนาน หากมีค้างคาวห้าตัวหมายถึงพรที่ 5 ประการ คือ ความมีอายุยืน ความมั่งคั่งร่ำรวย ความมีสุขภาพดี เป็นผู้รักคุณธรรม และการตายที่เป็นไปตามธรรมชาติ

4. เทาเท้าย เป็นสัตว์ในจินตนาการ สัตว์แห่งความตระกูลและความโลก คล้ายหน้ากาลหรือเกียรติมุขในศิลปะเขมรและชวา ทำขึ้นเพื่อเตือนมิให้ทำอะไรตามใจ และป้องกันวิญญาณชั่วร้าย

5. ผีเสื้อ สัญลักษณ์แห่งความรื่นรมย์ ความสนุกสนานในชีวิตคู่ เครื่องหมายแห่งฤดูร้อน และเป็นกามเทพของคนจีน

6. จักจั่น สัญลักษณ์ของความเป็นอมตะ การฟื้นคืนชีพ ความสุข และความเยาว์วัยตลอดกาล

7. นกกระเรียน เป็นสัตว์ในเทพนิยาย และเป็นพาหนะของเซียน หมายถึงการมีอายุยืน เมื่อนกกระเรียนกางปีก หรือยืนอยู่กลางโถงศพ ถือว่าเป็นการให้วิญญาณผู้ตายชีพหลังไปยังสวรรค์ด้านทิศตะวันตก

8. นกกระสา หมายถึง ความมีอายุยืนเป็นอมตะ มักยืนอยู่ใต้ต้นสน

9. เป็ด หรือนกเป็ดน้ำ (Mandarin) บางทีเรียกนกเป็ดยวนยาง มีความหมายถึงสภาวะการสมรสที่ยืนยาว เป็นสัญลักษณ์แห่งความผาสุกในชีวิตสมรส มักพบเป็นคู่อยู่ท่ามกลางกอบัวในบึงโดยตัวผู้อยู่ด้านซ้ายตัวเมียอยู่ด้านขวา ตามปกตินกเป็ดเวลานอนตัวผู้จะเอาปีกโอบปกป้องตัวเมีย จึงใช้เป็นสัญลักษณ์ดังกล่าว

10. ห่านเป่า มักพบเป็นคู่กำลังบิน มีความหมายถึงสภาวะการสมรส

11. กวาง เป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืน และการเป็นอมตะ

12. ม้า ในพระพุทธรศาสนาถือเป็นหนึ่งในสิ่งมงคลเจ็ดประการ เป็นตัวแทนราศีที่ 7 ใน 12 ราศี มีความสัมพันธ์กับทิศใต้ สัญลักษณ์แทนธาตุไฟ ความรวดเร็ว การปกป้องรักษา และความหนุ่มปัญญาไว

13. เสือดาว สัญลักษณ์แห่งความกล้าหาญ ความดี และความโหดร้ายจากสงคราม

14. สิงโต เป็นสัตว์ผู้พิทักษ์กษัตริย์ หมายถึงหน้าที่คุ้มครองอาคารศักดิ์สิทธิ์ (ยื่นฝ่าหน้าประตู) หากคู่กับลูกบอลซึ่งหมายถึงพระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์แห่งพลังคู่ที่เป็นไปตามธรรมชาติ

15. กระจ่าง สัญลักษณ์ของอายุยืน

16. มังกร เป็นเจ้าแห่งสัตว์เลื้อยคลานในเทพนิยาย เทพเจ้าแห่งท้องฟ้าและท้องทะเล ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา เป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิ (กฤษดา พิณศรีและคณะ, 2535 : 181-184)

จากการศึกษาพบว่า ลวดลายต่าง ๆ ที่ประดับบนเครื่องถ้วยจีนล้วนสื่อความหมายที่เป็นมงคลทั้งสิ้น ส่วนใหญ่มักเน้นถึงความมีอายุยืนนาน ความเป็นอมตะ และยังให้ความสำคัญกับชีวิตคู่ ครอบครัว ความสุขสงบ ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งทั้งหมดเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสงบ อันเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า ที่ชาวจีนใช้เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิต เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นที่นาสั่งเกตว่ารูปสัตว์ต่างๆที่นำมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายบนเครื่องถ้วยนั้นมักจะเป็นสัตว์ที่มีการเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว่องไว รวดเร็ว ทั้งการแสดงออกของท่าทางและการหากินเพื่อการยังชีพ เป็นต้น ซึ่งแสดงถึงชีวิตของชาวจีนที่ต้องมีการเคลื่อนไหวต่อไป มีความเจริญก้าวหน้า มีอายุยืนและมีความเป็นอมตะ

เครื่องถ้วยสุโขทัย

การศึกษาเครื่องถ้วยสุโขทัยเป็นการศึกษาจากสองแหล่งเตา คือ แหล่งเตาเมืองสุโขทัย และแหล่งเตาเมืองศรีสัชชนาลัย เรื่องของรูปทรง เทคนิคการตกแต่งลวดลาย และการจัดวางลายมีดังนี้

1. แหล่งเตาเมืองสุโขทัย ส่วนมากพบภาชนะประเภทชามปากผาย และกวางกันลือก กระจุกทรงกลมมีสองหู แจกันทรงลูกแพร์คอแคบปากบานผาย และกระจุกหยदन้ำทรงกลมแบนมีปากเหน้าอยู่ด้านข้างลำตัว เป็นต้น โดยมีเทคนิคการตกแต่งลวดลาย 2 แบบ ดังนี้

1.1 ใช้น้ำดินสีขาว ทารองพื้นก่อนเขียนลาย

1.2. ใช้น้ำดินสีขาว ทารองพื้นและทาด้วยน้ำดินสีน้ำตาลอีกครั้ง จากนั้นจึงใช้เครื่องมือชูดลาย ลวดลายที่ปรากฏมี ลายปลาคู่ ลายกลีบบัวมีได้ ลายช่อดอกไม้ ลายก้านขด และลายหัวยู่ที่สลับกับลายก้านขด ซึ่งมีการจัดวางลายดังนี้

1.2.1 ภาชนะทรงพานและชาม ตกแต่งบริเวณขอบปากด้านในด้วยลายก้านขด บริเวณตัวอาจตกแต่งหรือไม่ตกแต่ง กันเขียนลายดอกไม้ ส่วนด้านนอกบริเวณตัวมักเขียนลายก้านขดหรือลายหัวยู่ที่สลับกับลายก้านขด

1.2.2 ภาชนะทรงจาน ตกแต่งบริเวณขอบปากด้านในด้วยลายก้านขด บริเวณตัวอาจตกแต่งด้วยลายดอกเบญจมาศสลับกับดอกบัว หรือไม่ตกแต่ง ส่วนฐานของภาชนะเขียนลายช่อดอกไม้ ส่วนด้านนอกบริเวณตัวมักเขียนลายก้านขด

1.2.3 ภาชนะทรงกระปุก ตกแต่งด้วยลายก้านขดที่อยู่ในกรอบของเส้นขนาน

2. แหล่งเตาศรีสีชนาลัย ภาชนะที่พบมีประเภทชามปากผายและกวางก้นลึก ชามทรงมะนาวตัดปากแคบก้นลึก ชามมีขอบปากแฉ่นเป็นร่อง จานมีขอบปากผายริมมีสองหู กระปุกหยदन้ำทรงกลมแบนมีปากาเหน้าอยู่ด้านข้างลำตัว กระปุกหยदन้ำรูปนก แจกันทรงลูกแพร์คอแคบปากผาย โถสูงปากและไหล่กว้างมีฝารูปดอกบัวตูม กาน้ำทรงลูกแพร์หรือน้ำเต้าพวยกาและหูจับเป็นรูปสัตว์ กุณโทคยาวตัวแบน และกุณทีตัวกลมแบนมีพวยคล้ายนม เป็นต้น โดยมีเทคนิคการตกแต่งลวดลายหลายแบบ ดังนี้

2.1. ใช้เครื่องมือปลายแหลมชูดขีด เป็นกรอบของลวดลายบนเนื้อดิน แล้วทาน้ำเคลือบลงในกรอบก่อนเคลือบ

2.2. ทาน้ำเคลือบสีน้ำตาล แล้วปั้นติดลายที่เคลือบสีขาวเข้าไป

2.3. ทาน้ำดินสีขาวรองพื้น และทาด้วยน้ำเคลือบสีน้ำตาลอีกครั้ง แล้วจึงใช้เครื่องมือปลายแหลมชูดลายให้ทะลุถึงน้ำดินสีขาว หรือทาน้ำเคลือบสีน้ำตาลแล้วใช้เครื่องมือชูดลายให้เห็นเนื้อดิน

2.4. ทาน้ำดินสีขาวรองพื้น เขียนลายสีดำก่อนเคลือบ

2.5. เซาะร่องบริเวณตัวภาชนะเป็นร่องขนาดในแนวตั้งโดยรอบ ลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัย ประกอบด้วย ลายคนนั่งใต้ต้นไม้ หอยสังข์ ม้า กีเลน เป็ดและ กอบัว ปลาคู่ ดอกโบตั๋น ดอกเบญจมาศ ดอกบัว กลีบบัวมีไส้ มังกรคาบกิ่งพรรณพฤกษา หงส์คาบกิ่งพรรณพฤกษา ลายก้านขด ลายเมฆ ลายหัวยู่อี่ ลายประแจจีน เป็นต้น ซึ่งมีการจัดวางลวดลายดังนี้

ภาชนะทรงจาน เป็นลวดลายที่ขูดขีดหรือเซาะร่องที่ตัวภาชนะ ด้านในเป็นเส้นขนานในแนวตั้ง กั้นชูดลายดอกไม้ ตัวตอนล่างชูดลายดอกโบตั๋น ดอกบัว หรือดอกเบญจมาศมีใบประกอบ ก้นจานลายดอกบัว ดอกเบญจมาศ หรือดอกโบตั๋นอยู่ในวงกลม

ภาชนะทรงโถ ตกแต่งลายเชิงด้วยลวดลายกลีบบัว ส่วนรูปทรงของภาชนะโดยรวมชูดลายดอกไม้และใบไม้

ภาชนะทรงตลับ เขียนลายบริเวณฝาและรูปทรงทั้งหมด โดยลายจะมีลักษณะที่เป็นลายต่อเนื่องกัน ลายที่พบประกอบด้วย ลายก้านขดและลายนก หรือเขียนลวดลายก้านขดสลับลายจักษาน

ภาชนะทรงกุ่มชี่ เขียนลายบริเวณรูปทรงของกุ่มชี่ โดยแบ่งเป็นช่องรูปกลีบบัว หรือลายช่องคล้ายรูปหัวยู่อี่สลับหรือไขว้กันเป็นเงื่อน หรือทำเป็นเหลี่ยมมุมต่าง ๆ

ภาชนะทรงกุ่มโฑ เขียนลายบริเวณรูปทรงของภาชนะโดยแบ่งเป็นช่องรูปกลีบบัว หรือทำเป็นเหลี่ยมมุมต่าง ๆ

ภาชนะทรงชาม ตกแต่งขอบปากด้านในด้วยลายก้านขดหรือลายจุด

บริเวณรูปทรงของภาชนะมีทั้งเขียนตกแต่งลวดลายและแบบไม่เขียนลวดลาย ส่วนฐานเขียนลายช่อดอกไม้ ด้านนอกตอนบนเขียนลายดอกไม้ก้านชด ตอนล่างลายกลีบบัวมีไส้หรืออีกแบบหนึ่งขอบปากด้านในเป็นลายก้านชด ตัวเป็นลายดอกไม้ก้านชด ดอกเบญจมาศ หรือดอกบัวสลัเบญจมาศ กั้นเขียนลายช่อบุญจมาศ

ลวดลายบนเครื่องถ้วยสุโขทัย

สำหรับลวดลายรูปสัตว์บนเครื่องถ้วยสุโขทัยมักประกอบด้วยลวดลายพรรณพฤกษาเสมอ ลายที่สำคัญและได้พบจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของภาชนะสุโขทัย คือ ลายปลา พบในรูปแบบต่างๆ ตามจินตนาการที่ช่างได้สรรค์สร้างจากที่เคยพบเห็นจากลายต้นแบบทั้งแบบลายปลาประดิษฐ์และลายปลาเหมือนจริง (ภาพที่ 3) และยังเป็นลายยอดนิยมที่สุดในเครื่องถ้วยสุโขทัย มักเขียนอยู่ในเส้นวงกลมบริเวณก้นภาชนะและแถบลายระหว่างเส้นขนานบริเวณขอบปาก มีลายพรรณพฤกษาประกอบ ลายที่พบมากที่สุดเป็นลายปลาคู่ วาย-วน มักพบเป็นก้นของจานและพานประเภทเขียนลายสีดำใต้เคลือบของภาชนะกลุ่มเตาเมืองสุโขทัย ส่วนในกลุ่มเตาเมืองศรีสัชนาลัยลายปลาที่พบค่อนข้างแข็งกระด้างขาดชีวิตจิตใจ (ภาพที่ 4) และในภาชนะประเภทเคลือบเขียว (ชุดลายใต้เคลือบ) บริเวณก้นชามพบว่าปลามีลักษณะพิเศษคือปลาตัวหนึ่งอมหางของอีกตัวหนึ่งไว้ (ซึ่งยังไม่เคยพบในศิลปะจีน) (ภาพที่ 5) นอกจากนี้แล้วยังพบลายปลาตัวเดียวและหลายตัว ในกลุ่มเตาเมืองสุโขทัยภาชนะประเภท ชาม จาน และพาน บริเวณก้นมักเป็นลายปลาตัวเดียว มีพืชน้ำประกอบ แสดงการเคลื่อนไหวชัดเจน ส่วนด้านในของบริเวณตัวจาน ชาม เขียนปลาหลายตัว คือ ตั้งแต่ 2-7 ตัว มีความต่างกับเตาเมืองศรีสัชนาลัยตรงที่หากตัวภาชนะเขียนลายปลา ที่ก้นมักเขียนลายช่อดอกไม้เสมอ

ภาพที่ 3 ลายปลา เป็นลายยอดนิยมที่สุดในเครื่องถ้วยสุโขทัย มีทั้งแบบปลาเหมือนจริงและปลาประดิษฐ์ประกอบลายพันธุ์พฤกษาพื้นที่รอบนอกของลายปลามักประกอบด้วยลวดลายดอกไม้หรือลายพันธุ์พฤกษา

ที่มา : Vainker,S.J. (1991). *Chinese Pottery and Porcelain*. London.

ภาพที่ 4 ลายปลาจากกลุ่มเตาเมืองศรีสัชนาลัย เป็นลายที่ค่อนข้างแข็งกระด้างขาดชีวิตจิตใจ

ที่มา : โอสถสภา. (2539). *เครื่องถ้วยในเอเชียอาคเนย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-22*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ภาพที่ 5 ลายปลาในภาชนะประเภทเคลือบเขียว (ชุดลายใต้เคลือบ)
ปรากฏลวดลายบริเวณก้นชามเป็นรูปปลาที่มีลักษณะพิเศษคือ
ปลาตัวหนึ่งอมหางของอีกตัวหนึ่งไว้

ที่มา : โอสถสภา. (2539). เครื่องถ้วยในเอเชียอาคเนย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-22.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ลายปลาเหล่านี้ น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะจีน ที่มีความเชื่อ
ในเรื่องพุทธศาสนาเช่นเดียวกันโดยพบมากในศิลปะราชวงศ์หยวน และ
มักประกอบด้วยลายดอกบัว พร้อมไม้น้ำอื่น ๆ อย่างหนาแน่น (ภาพที่ 6) นิยม
เขียนลายไว้บริเวณก้นภาชนะและอยู่ภายในเส้นวงกลมเช่นเดียวกัน ลักษณะ
ของปลาน่าจะเป็นปลาทองและปลาคราฟ ในขณะเดียวกันเครื่องถ้วยสุโขทัย
น่าจะมีความแตกต่างในเรื่องของพันธุ์ปลา คือเป็นปลาช่อน ปลาตะเพียน
ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดพบได้ในแหล่งน้ำทั่วไปของสุโขทัย

ภาพที่ 6 ลายปลาในเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวน
 ที่มา : Douglas Barrett. (1982). *Oriental Ceramics*. 5. London.

ดังนั้น ช่างจึงมีความชำนาญในการเขียนมากพัฒนาการฝีมือจนช่วงหลัง ๆ ปลาเป็นนามธรรมมากขึ้น (ภาพที่ 7) นอกจากนี้ ลายปลาที่พบในเครื่องถ้วยศิลปะจีน หากไม่ใช่ปลาตัวเดียว หรือปลาคู่จะเป็นแบบที่มีหลายตัว จำนวนปลาจะเป็นจำนวนคู่เสมอและปลามีขนาดเท่ากันหากแต่ในเครื่องถ้วยสุโขทัยลายปลาที่พบมีปลาที่เป็นจำนวนคี่ด้วย เช่น ปลา 3 ตัว ปลา 5 ตัว และปลา 7 ตัว แล้วยังพบว่าปลามีขนาดไม่เท่ากันอีกด้วย บางครั้งดูคล้ายปลาเป็นแม่ลูกกันมากกว่า (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 7 ลายปลาที่มีการพัฒนาฝีมือจนเป็นรูปปลาที่เป็นนามธรรมมากขึ้น

ภาพที่ 8 ลายปลา 7 ตัวที่มีขนาดไม่เท่ากันในเครื่องถ้วยสุโขทัย

สำหรับความหมายของลายปลาในเครื่องถ้วยจีนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในมงคลแปดประการใน พุทธศาสนา หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง การมีชีวิต และมีความเกี่ยวข้องกับคติหยิน-หยาง (Yin-Yang) ด้วย หากแต่ในเครื่องถ้วยสุโขทัยกลับมิได้ให้ความสำคัญในเรื่องคติดังกล่าวเท่าที่ควร เนื่องจากบางครั้งลายที่เขียนน่าจะเป็นการแบ่งแยกเพศปลา ประเภท จำนวน และขนาด โดยที่ไม่ทราบถึงคติความเชื่อที่มีมาแต่เดิมของจีน จึงเป็นไปได้ว่าสุโขทัยนำเพียงแนวความคิดมาจากเครื่องถ้วยจีน และนำมาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน สภาพความเป็นอยู่ และความคิดความเชื่อ จนเกิดรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเพื่อต้องการตอบสนองตลาดการค้า เพราะพบเครื่องถ้วยสุโขทัยที่มีลายปลาจากแหล่งโบราณคดีเกือบทั่วประเทศ

ลายสังข์ จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าสุโขทัยเป็นเมืองในพุทธศาสนา และลายสังข์ก็เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นลายสังข์จึงได้รับความนิยมมากในเครื่องถ้วยสุโขทัย โดยปรากฏอยู่ท่ามกลางลายน้ำภายในเส้นวงกลมบริเวณก้นภาชนะ บางครั้งอาจตกแต่งด้วยลายพรรณไม้หรือกลีบบัว (ภาพที่ 9) ส่วนในเครื่องถ้วยจีนพบว่าลายสังข์นี้นิยมในสมัยราชวงศ์หมิง เป็น

ลายสังข์ท่ามกลางสายน้ำที่เขียนเป็นเส้นโค้งคล้ายคลื่น ประกอบด้วยพรรณไม้ น้ำบริเวณตัวภาชนะด้านใน หากแต่กลุ่มลายที่พบในเครื่องถ้วยโซโซทัยลายสังข์ เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นนามธรรมมากขึ้น (ภาพที่ 10) รวมถึงคลื่นที่กลายเป็นเส้นตรงสั้น ๆ คล้ายลายจักสานมากกว่า บางครั้งพบลายคล้ายกระจังมาประดับเพิ่มในส่วนที่เป็นคลื่นน้ำด้วย

ภาพที่ 9 ลายสังข์จากเครื่องถ้วยโซโซทัย

ที่มา : Soame Jenyns. (1991). *Ming Pottery and Porcelain*. London.

ภาพที่ 10 ลายสังข์ในเครื่องถ้วยโซโซทัยที่เริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นนามธรรมมากขึ้น

ที่มา : Soame Jenyns. (1991). *Ming Pottery and Porcelain*. London.

ลายนาค พบบนภาชนะเคลือบเขียว (ชุดลายใต้เคลือบ) ประเภทโถผลิตจากแหล่งเตาเมืองศรีสัชชนาลัย เป็นแถบลายนาค 4 ตัว วายน้ำตามกัน (ภาพที่ 11) ลักษณะดังกล่าวนี้พบในภาชนะประเภทเดียวกันในสมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งเป็นลายมังกร จากลักษณะการเคลื่อนไหว คลื่นน้ำ ส่วนปากและหางมีความคล้ายคลึงกัน หากแต่นาคของสุโขทัยไม่มีเขาและปีกดังเช่นมังกร คติความเชื่อเรื่องนาคมีความใกล้ชิดกับชาวสุโขทัยและชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาแต่ดั้งเดิมดังได้พบในงานศิลปกรรมโดยทั่วไป ดังนั้นลายนาคนี้อาจกล่าวได้ว่าช่างชาวสุโขทัยรับเพียงรูปแบบมังกรของจีนมา และนำมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคติความเชื่อเรื่องนาคของตน

ภาพที่ 11 ลายนาควายน้ำ จากแหล่งเตาเมืองศรีสัชชนาลัย

ที่มา : Hiromu Honda and Noriki Shimaza. (1997).

The Beauty of Fired Clay. Kuala Lumpur.

ลายหงส์ พบในงานเขียนลายสีดำใต้เคลือบแหล่งเตาเมืองศรีสัชชนาลัย ในสมัยราชวงศ์หยวนของจีนพบลายหงส์บนภาชนะทำทำปิ่น (ยังไม่พบหงส์ในท่าเดินดังเช่นเครื่องถ้วยสุโขทัย แต่ลักษณะโดยรวมทั่ว ๆ ไปมีความคล้ายกัน อย่างไรก็ตามมีผู้สันนิษฐานว่าลายหงส์ในเครื่องถ้วยสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากหงส์ของพม่ามากกว่า (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 ลายหงส์ในเครื่องถ้วยสุโขทัย

ลายนก เครื่องถ้วยสุโขทัยนิยมทำลายนกกมาก มีหลายอิริยาบถ มีทั้ง นกบิน เกาะกิ่งไม้ เดินยืน และคาบกิ่งไม้ ส่วนในเครื่องถ้วยจีนนิยมเขียนลาย รูปนกเป็นนกประเภทที่มีขนาดใหญ่แตกต่างกับสุโขทัยที่เป็นนกขนาดเล็ก จึงน่าจะเป็นการดัดแปลงนำมาประยุกต์ขึ้น พร้อมทั้งมีการเพิ่มลายพรรณ พฤษชาเข้าไปอย่างมากมาย ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ที่แตกต่างกันก็เป็นได้

ลายนกเป็ดน้ำ พบร่วมกับลายดอกบัวก้านขด นกเป็ดอยู่ท่ามกลาง กอบัว ผลิตจากแหล่งเตาเมืองศรีสัชชนาลัย ประเภทเขียนลายสีดำได้เคลือบ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับภาชนะแบบเดียวกันผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้นสมัยราชวงศ์ หยวนของจีนมาก อย่างไรก็ตามเมื่อสังเกตในรายละเอียดพบว่าช่างสุโขทัยมิได้ เข้าใจคติการทำนกเป็ดน้ำคู่ เพราะในส่วนของภาชนะสุโขทัยพบนกเป็ดน้ำถึง 3 ตัว และไม่มีการแบ่งแยกเพศ ซึ่งไม่มีในศิลปะจีน รวมถึงต้นไม้ในสระก็ไม่ใช่ กอบัวเป็นคล้ายต้นไม้ประดิษฐ์ ภาพนี้แสดงให้เห็นชัดเจนถึงการรับรูปแบบ แต่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องคติความเชื่อดั้งเดิม จึงแสดงออกมาเป็นเพียงสภาพ ธรรมชาติที่คงพบได้ทั่วไป

นอกจากนี้ในเครื่องถ้วยสุโขทัยยังได้พบลายสัตว์ต่าง ๆ ผสมผสานกันหลายชนิดบนภาชนะเดียวกันมีทั้งลายปลา นก ปู กุ้ง และลายพันธุ์พฤกษา ซึ่งไม่เคยพบลักษณะแบบนี้ในเครื่องถ้วยจีนและสภาพแบบนี้ก็มีใช้สภาพที่เหมือนจริงในธรรมชาติ น่าจะเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นเองของช่างชาวสุโขทัยซึ่งลายแบบนี้ก็แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสุโขทัยได้เป็นอย่างดี

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่าลายสัตว์ในเครื่องถ้วยสุโขทัยได้รับเพียงอิทธิพลทางด้านรูปแบบมาจากศิลปะจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน ดังเช่นลายปลา ลายหงส์ ลายสังข์ และลายนกกเปิดน้ำ เป็นต้น โดยที่ช่างชาวสุโขทัยมีน่าจะเข้าใจคติการทำลวดลายสัตว์ที่ตกแต่งบนภาชนะเท่าที่ควร เกิดความเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจหลายแห่ง เช่นเรื่องของ ลายปลา และลายนกกเปิดน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามช่างชาวสุโขทัยได้พัฒนาลวดลายสัตว์ต่าง ๆ ให้มีความเป็นตนเองมากขึ้น มีการประยุกต์ ปรับเปลี่ยน ซึ่งทำให้เห็นถึงพัฒนาการได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายกลายมาเป็นเอกลักษณ์ และเครื่องหมายทางการค้าอีกด้วย

สรุป

เครื่องถ้วยสุโขทัยได้พบหลักฐานจากการดำเนินงานด้านโบราณคดีใต้น้ำในท้องทะเลอ่าวไทย และเมื่อสุโขทัยถูกผนวกเข้ากับอยุธยาราว พ.ศ. 1921 อยุธยาจึงได้เข้าดำเนินการค้าส่งออกทางทะเลด้วย โดยพบหลักฐานเป็นเครื่องถ้วยสุโขทัยจำนวนมาก ต่อมาเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 การค้าเครื่องถ้วยสุโขทัยจึงได้สิ้นสุดลง

ส่วนลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องถ้วยสุโขทัยพบว่า ช่างชาวสุโขทัยเกิดแรงบันดาลใจจากเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง ที่ส่ง

เข้ามาในรูปแบบของเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งผลิตโดยราชสำนักจีน โดยช่างชาวสุโขทัยอาจไม่เข้าใจถึงคติการสร้างลวดลายต่างๆ เหล่านั้น จึงได้เกิดการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง เพิ่มเติม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสุโขทัย โดยลวดลายที่สื่อถึงความเป็นสิริมงคลจากลวดลายสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะลายปลาจัดเป็นลายสัตว์ยอดนิยมที่สุดในเครื่องถ้วยสุโขทัย มีทั้งแบบปลาเหมือนจริง ปลาประดิษฐ์ และมักเขียนอยู่ในเส้นวงกลมบริเวณก้นภาชนะและแถบลายระหว่างเส้นขนานบริเวณขอบปาก มีลายพรรณพฤกษาประกอบเป็นลวดลายร่วมกัน สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างชาวสุโขทัยที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวจากการพบเห็นลวดลายของเครื่องถ้วยที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ดิจนทำให้เกิดเป็นต้นแบบของลวดลายปลาให้พบเห็นได้อย่างแพร่หลายบนเครื่องถ้วยสุโขทัยที่ปรากฏอยู่ทั่วไปตามร้านผลิตเครื่องถ้วยที่กระจายอยู่ทั่วเมืองและนอกเมืองสุโขทัยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2521). **สัมพันธภาพระหว่างประเทศไทย-จีน** กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา.
- กฤษฎา พิณศรี และคณะ. (2535). **เครื่องถ้วยสุโขทัย : พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณัฐภัทร จันทวิช. (2542). “ความหมายของลวดลายบนเครื่องถ้วยจีน”. **ศิลปการ ปีที่ 42 ฉบับที่ 4** (กรกฎาคม - สิงหาคม).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. (ม.ป.ป.). **ตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น**. ม.ป.ท.

- พรพรรณ เลาสีรินาถ, (2519). “ความสัมพันธ์ของมอญ พม่า และสุโขทัย
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-20”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ พิษณุโลก, มหาวิทยาลัย, (2530). รายงานผลการสัมมนา
การเมืองและสภาพสังคมสมัยสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์แฉศ.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2525). “ความรู้เรื่องสังคมโลกจากหลักฐานใหม่”.
ศิลปากร ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (มีนาคม – เมษายน).
- โอสถสภา. (2539). เครื่องถ้วยในเอเชียอาคเนย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-
22. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- Douglas Barrett. (1982). *Oriental Ceramics*. 5. n.p. London : n.p.
- Exteen blog, (2558). พัฒนาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย.
(ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2557. จาก <http://social-history.exteen.com/20101117/entry>.
- Hiromu Honda and Noriki Shimaza. (1997). *The Beauty of Fired Clay*. Kuala Lumpur : n.p.
- Soame Jenyns. (1991). *Ming Pottery and Porcelain*. London : n.p.
- Vainker, S.J. (1991). *Chinese Pottery and Porcelain*. London : n.p.